

Sosiaalityöntekijän ammatillisen ja koulutuksesta saadun osaamisen yleismerkitys - Talentian ammattieettisen lautakunnan kannanotto tilapäisenä toimimisesta ja tehtävänkuvista käytyyn keskusteluun

Luottamusmiehet ja jäsenet ovat kysyneet, että onko oikeudenmukainen käytäntö, jos sosiaalityöntekijän sijaisille (12 §:n mukainen tilapäinen) tai avoimen viran hoitajalle maksetaan samaa palkkaa kuin laillistetuille kelpoisille ammattihenkilöille? Voiko ammattihenkilön sijaisena toimivan tilapäisen sosiaalityöntekijän osaaminen sekä osaamista edellyttävä työn vaativuus ja virkavastuu olla sama? Voidaanko tilapäisenä toimivan sosiaalityöntekijän tehtävänkuvaa rajata osaamisen perusteella, kun tilapäisellä ei ole ammattiin pätevöittävää loppututkintoa?

Ammattihenkilölain taustoitus

Sosiaalihuollon ammattihenkilölaki (817/2015) edellyttää sosiaalihuollon palvelujen järjestämistä, tuottamista ja toteuttamista siten, että asiakkaiden fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen sekä taloudellinen turvallisuus taataan. Samalla varmistetaan asiakkaiden oikeus hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun. Ammattihenkilölaissa säädetään myös työtehtävässä vaadittavasta osaamisesta: sosiaalihuollon ammattihenkilöllä on oltava tehtävien edellyttämä osaaminen ja valmiudet sekä mahdollisuudet ammattitaitonsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen.

Hallituksen esityksessä HE 354/2014 vp todetaan, että tilapäisenä toimimiseen liittyvän sääntelyn tarkoituksena on antaa opiskelijalle mahdollisuus perehtyä sosiaalipalvelujärjestelmään, saada ohjausta ja palautetta toiminnastaan sekä parantaa hänen ammatillisia valmiuksiaan tulevia ammattihenkilön tehtäviä ajatellen. Säännöksen tarkoituksena on myös turvata sosiaalihuollon palvelujen antaminen tilanteessa, jossa koulutusvaatimukset täyttäviä työntekijöitä ei ole saatavilla.

Talentian ammattieettinen lautakunta toteaa, että työnantajan tehtävänä on huolehtia tilapäisen ammatissa toimimisen vaatimusten täyttymisestä. Oikeuteen harjoittaa ammattia liittyy osaaminen ja ammateissa osaamiseen liittyy siitä saatu palkka. Työnantajan on tapauskohtaisesti arvioitava tilapäisen työntekijän valmiudet sekä se, millaisten työtehtävien hoitamiseen työntekijällä on asianmukaiset edellytykset. Ammattihenkilölaki edellyttää, että työnantaja arvioi asiakasturvallisuuden näkökulmasta tehtävän edellyttämän osaamisen ja siihen kytkeytyen arvioi työtehtävien vaativuuden.

Loppututkinto ja palkitseminen

Tilapäisen ja laillistetun ammattihenkilön yhdenmukaisen palkitsemisen myötä ammatista välittyvä ulospäin kuva, että osaamisen, työstä suoriutumisen ja asiakasturvallisuuden kannalta on samantekevää, edellytetäänkö ammattihenkilöltä loppututkintoon perustuvaa laatuvaatimusta vai ei. Lähtökohtana tulee olla, että koulutusta edellyttävät työtehtävät on selkeästi avattu, kirjattu ja tehty näkyväksi työn vaativuuden arvioinnin kriteeristön perusteella. Jokaisessa tehtävänkuvassa on erikseen arvioitava, miltä osin tehtävänkuva erityisen vaativia sekä virkavastuuseen perustuvia työtehtäviä, joissa on edellytettävä loppututkintoa ja laillistusta eli hyväksytyyn koulutukseen perustuvaa osaamista. Osaaminen ja vaativuus kytkeytyvät työtehtävästä suoriutumiseen. Merkityksellistä tässä

on se, että mitä kompleksisempi tehtäväkokonaisuus ja mitä merkittävämmiin ihmisen yksityiselämään puututaan, sitä enemmän tarvitaan koulutuksen perustuvaa osaamista, joka puolestaan selittää palkkaukselliset erot. Kun kyseessä on erityistä osaamista edellyttävät vaativat palvelut, on asiakkaalla oikeus saada palvelua henkilöltä, jolla on vankka tutkittuun tietoon perustuva ja suoritettuna tutkinnolla varmistettu osaaminen. Osaamista voidaan tarkastella esimerkiksi kahden sosiaalityön osaamisalueen; rakenteellisen sosiaalityön ja rajoittamistoimenpiteiden näkökulmasta.

Rakenteellinen sosiaalityö

Työnantajan laatiman tehtävän kuvan ja vaativuuden määrittelyn osalta on esimerkiksi kysyttävä, että voiko rakenteellinen sosiaalityö kuulua kaikkien sosiaalityöntekijöiden työtehtäviin vai voidaanko se vaativuuden perusteella sisällyttää ainoastaan laillistetuille ammattihenkilöille. Tällöin on kysyttävä, millaiseksi rakenteellisen sosiaalityön tehtäväkuva on kunkin työpaikan positiossa ajateltu ja millaista osaamista siinä tulee edellyttää?

Sosiaalityöntekijöillä on rakenteellisessa sosiaalityössä (SHL 7§) keskeinen rooli huolehtia sekä asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottamisesta sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi sekä esittää toimenpiteitä ongelmien korjaamiseksi tarvittavista toimista. Rakenteellisessa sosiaalityössä on sosiaalityöntekijöiden tehtävänä huolehtia sosiaalihuollon asiantuntemuksen välittymisestä osaksi monitoimijaista yhteistyötä. Rakenteellisessa sosiaalityössä tuotetaan tietoa asiakkaiden ja yhteisön hyvinvoinnista sosiaalihuollon suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Tavoitteena voi olla myös epäoikeudenmukaiseen politiikkaan vaikuttaminen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi ja eriarvoistavien rakenteiden muuttamiseksi.

Rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyvässä yhteistyössä ammattihenkilö joutuu useimmiten edustamaan yksinään koko toimialaansa, jossa kunnan tai maakunnan lisäksi voivat kehittämisen kohteina olla myös yritysten tai järjestöjen palvelut ja tukitoimet. Asiakastyöstä tai toimintaympäristöstä kertynyttä tietoa voi joutua analysoimaan tutkimuksellisin tiedoin ja taidoin. Tällöin työntekijällä tulee olla tutkimuksellisen osaamisen perusvalmiudet. Arviointiosaaminen voi liittyä myös vaikuttavuuden arviointiin tai sosiaalitaloudelliseen arviointiin. Edellä mainituilla osaamis- ja vaativuustekijöillä on suositeltavaa rajata rakenteellisen sosiaalityön tehtävä laillistetun ammattihenkilön tehtäväkuvaan. Näin ollen ei voida yleistäen sanoa, että rakenteellisen sosiaalityön kuuluu jokaisen sosiaalityöntekijän tehtäväkuvaan. Se voi kuulua jokaisen sosiaalityöntekijän peruskoulutukseen mutta se voi olla työelämässä myös erikoisosaamista edellyttävänä tehtäväkuvana. Epäoikeudenmukaisen politiikan ja rakenteellisten epäkohtien esilletuonti kuuluu ammattietiikan näkökulmasta jokaisen ammattihenkilön tehtäväkuvaan mutta palvelukokonaisuudesta tutkimusnäyttöön perustuvat rakenteelliset epäkohdat ja tiedon tuottaminen niistä, voivat kompleksisuudessaan edellyttää tutkimusosaamista. Tämän vuoksi on perusteltua, että ammattihenkilöllä on loppututkintoon perustuvaa osaaminen.

Rajoittamistoimenpiteet

Sosiaalityöntekijän tehtävään voi liittyä vaativaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta rajoittavaa vastentahtoista päätöksentekoa ja juridista vastuuta. Sosiaalityöntekijän tavoitteena on tällöin turvata ihmisen hyvinvointi mutta tämä päätös voidaan joutua tekemään vastoin asiakkaan itsensä tai kolmannen osapuolen tahtoa. Päätöksenteko voi sisältää laajaa kokonaistilanteen arviointiin perustuvaa harkintaa. Tällaisen päätöksenteon tulee perustua mahdollisimman vahvaan ammatilliseen ja tieteelliseen tietoon sekä perusteltuun tuen ja kontrollin harkinnan laadulliseen erittelyyn, johon kytkeytyvät myös kokemukseen perustuvat ammattieettiset taidot. Rajoittamistoimenpiteet ovat virkavastuuseen liittyvää päätöksentekoa ja tämä onkin yleensä selkeimmin sosiaalityöntekijän ammatin muista ammateista erottava vaativuustekijä. Asiakkaan huolenpidon ja hyvinvoinnin turvaaminen voi edellyttää myös välitöntä päätöksentekoa esimerkiksi lastensuojelu-, päihde-, vammaispalvelu-, vanhus- tai lähisuhde- ja perheväkivaltatilanteissa.

Lopuksi

Myös tilapäisenä toimivalla ammattihenkilöllä itsellään on velvollisuus arvioida omaa osaamistaan siten, ettei tee tehtäviä, joihin hänen ammattitaitonsa ja koulutuksensa ovat selvästi riittämättömiä. Ammattihenkilön on osaltaan huolehdittava siitä, että sovitut tehtävät virkavastuineen ovat kestäviä työntekijän itsensä ja asiakkaan oikeusturvan kannalta.

Talentian ammattieettisen lautakunnan
puolesta,

Alpo Heikkinen
erityisasiantuntija
Talentia